

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення доповнень до Закону України «Про авторське право і суміжні права» (щодо свободи панорами)»

I. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Свобода панорами – це можливість фотографувати, знімати на відео, замальовувати та іншим способом фіксувати зовнішній вигляд тих захищених авторськими правами об'єктів, які знаходяться у відкритих для вільного відвідування місцях або видимі з таких місць, тобто будівель, пам'ятників, мостів, інтер'єрів станцій метро і т. д. Також свобода панорами передбачає відсутність будь-яких обмежень з боку авторів творів на виготовлення, розповсюдження і публічну демонстрацію подібних зображень.

Свобода панорами закріплена в законодавстві 83 країн світу (зокрема, це такі країни, як Австралія, Австрія, Алжир, Бангладеш, Беліз, Болівія, Бразилія, Великобританія, Венесуела, В'єтнам, Вірменія, Гватемала, Гонконг, Данія, Еквадор, Єгипет, Ізраїль, Індія, Ірландія, Іспанія, Канада, Кенія, Китай, Колумбія, Коста-Ріка, Ліхтенштейн, Малайзія, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Пакистан, Парагвай, Перу, Південна Корея, Північна Корея, Польща, Португалія, Російська Федерація, Сербія, Сінгапур, Словаччина, Таїланд, Туніс, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швейцарія, Швеція, Ямайка, Японія).

Свобода панорами є винятком із загального правила, за яким власник авторського права має виключне право дозволяти репродукцію та розповсюдження твору.

Нині єдиною нормою в законодавстві України, що дозволяє використання захищених творів без дозволу автора з публічно інформаційною метою, є п. 4 ч. 1 статті 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Ця норма дозволяє «відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою».

Така норма досить істотно обмежує сферу вільного використання творів – наприклад, сфера художньої фотографії, туристичної літератури, художнього кіно, що зображають сучасну архітектуру чи мистецтво наразі є повністю поза законом. Також законодавство не передбачає можливості комерційного використання фотографій творів архітектури та мистецтва без дозволу авторів, що є актуальним при виробництві путівників, поштівків, книг або фільмів про архітектуру та мистецтво України тощо. Для кожної сучасної будівлі, споруди чи скульптури, відзнятої для путівника або фільму, потрібно отримувати дозвіл автора, проте відсутність будь-яких вільно доступних контактів архітекторів або їх спадкоємців робить отримання такого дозволу фактично неможливим.

Це питання є особливо актуальним для архітектури та мистецтва ХХ і ХХІ століть, оскільки значна частина творів цього періоду ще не перейшли в суспільне надбання за часом (70 років від смерті автора). Приклади будівель, на

публікацію фото яких формально потрібен дозвіл автора – весь комплекс післявоєнної забудови центру Києва (перейде до суспільного надбання у 2059 році), будівля Верховної Ради України (перейде до суспільного надбання у 2033 році), майже всі пам'ятники Тарасові Шевченку (оскільки більшість із них встановлена після Другої світової війни), всі пам'ятники, присвячені Незалежності України, загиблим у Голодоморі та Другій світовій війні та навіть радянська забудова «спальних» районів.

Законопроект передбачає правовий режим «вільного використання» (що означає: без дозволу автора, іншої особи, яка має авторське право, і без виплати авторської винагороди) стосовно об'єктів, розташованих у місцях, що досяжні для широкої публіки, є доступними для фотографування, є частиною пейзажу.

До поняття «відтворення» включається виготовлення одного або більше примірників твору в будь-якій матеріальній формі (наприклад, за допомогою фотографії, кінозйомки, малювання). Закон забороняє відтворення шляхом механічно-контактного копіювання, при якому зображення переноситься на копію при безпосередньому контакті з оригіналом і може пошкодити його.

До поняття «використання зображень, відеограм творів» включені дії на кшталт опублікування (випуску в світ), переробки, адаптації, аранжування, включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо, продаж, імпорт його примірників тощо (стаття 441 Цивільного кодексу України).

Поняття «публічно недоступне місце» використовується в законодавстві України, зокрема у Кримінальному процесуальному кодексі України (статті 267, 269, 270) і означає: «місце, до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб».

Відповідно, під «публічно доступним місцем» у законопроекті розуміється місце (як у приміщеннях, так і поза ними; як у межах населених пунктів, так і поза ними), до якого можливо увійти або в якому можливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб. Іншими словами, це весь публічний, громадський простір.

Під «громадським місцем» законодавство України розуміє «частину (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони» (ч. 1 статті 1 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»).

Практично це поширює свободу панорами на ті об'єкти, які постійно знаходяться в місцях, відкритих для загального доступу громадян.

Предметно дія норми розповсюджується на твори:

- образотворчого мистецтва (скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього дизайну тощо);
- ужиткового мистецтва;
- архітектури;
- містобудування;

- садово-паркового мистецтва.

Дія норми не розповсюджується на експозиції виставок і музеїв.

При цьому законні інтереси авторів даних об'єктів не порушуються, адже не підлягають обмеженню особисті немайнові права інтелектуальної власності (зазначення імені автора, якщо це практично можливо; збереження цілісності твору тощо), які підлягають захисту в судовому порядку на загальних підставах.

По суті, йдеться про більш повне задоволення культурних потреб громадян України шляхом створення правової бази, яка обмежуватиме окремі майнові права авторів (які і так неможливо реалізувати внаслідок публічності розміщення об'єктів) на користь суспільства.

Комерційне використання творів приверне увагу туристів (зокрема, іноземних) до сучасної архітектури та скульптури України завдяки путівникам, листівкам, відеороликам, які ілюструють відповідні об'єкти авторського права. Тому прийняття законопроекту дозволить прискорити розповсюдження інформації про Україну, а також сприятиме розвитку безкоштовних освітніх проєктів (таких як Вікіпедія) і дозволить гармонізувати в цій частині вітчизняне законодавство з законодавством ЄС.

У Директиві 2001/29/ЄС Європейського парламенту і Ради від 22 травня 2001 р. присутнє положення щодо гармонізації певних аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві (Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society) – у Статті 5, розділу 3 (h) цієї директиви надається можливість (хоча і не вимагається) державам-членам ЄС включати пункт про «свободу панорами» у свої закони про авторське право.

II. Цілі й завдання прийняття законопроекту

Метою законопроекту є врегулювання у законодавчому порядку відносин щодо використання творів образотворчого, ужиткового мистецтва, архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, що знаходяться у громадських і публічно доступних місцях.

III. Загальна характеристика і основні положення

Проект закону спрямований на законодавче врегулювання свободи панорами, що передбачає право необмеженого числа осіб використовувати (передусім відтворювати і розповсюджувати) твори образотворчого, ужиткового мистецтва, архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, що знаходяться у громадських і публічно доступних місцях.

IV. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Відносини щодо правомірного використання твору без згоди автора регулюються Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське та суміжні права». Зміни до Цивільного кодексу України та інших законів не потрібні.

V. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття та реалізація цього Закону не потребує виділення додаткових коштів із Державного бюджету України.

VI. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття Закону

Прийняття запропонованого проекту Закону України «Про внесення доповнень до Закону України «Про авторське право та суміжні права»» дозволить більш повно задовольнити культурні потреби громадян щодо доступу до творів мистецтва, які мають публічний характер; дозволить прискорити розповсюдження інформації про туристичні об'єкти України, сприятиме розвитку безкоштовних освітніх проектів, таких як Вікіпедія, а також дозволить наблизити у цій частині вітчизняне законодавство до законодавства більшості країн світу.